

UNIVERSITETET I OSLO

KANDIDAT

XXXXXXX

PRØVE

JUS1211 1 Privatrett II

Emnekode	JUS1211
Vurderingsform	Individuell skriftlig prøve
Starttid	09.12.2025 08:00
Sluttid	09.12.2025 14:00
Sensurfrist	05.01.2026 22:59
PDF opprettet	07.01.2026 20:50

Seksjon 2

Oppgave

Tittel

Oppgavetype

Informasjon om oppgavesettet

Informasjon eller ressurser

Seksjon 1

OppgaveTittelOppgavetype

1	Svar til del I	Langsvar
2	Svar til del II	Langsvar

DEL I - Praktikum (4 timer)

Som del av sin gård Rappestad eide Marte Kirkerud en parsell i et stort, åslendt område, kalt Tjuvåsen. Fra parsellen hadde hun i 2009 solgt ti hyttetomter som utgjorde et hyttefelt. Marte hadde nettopp lagt ned dyrehold og seterdrift, og de ti hytteeiendommene fikk i sameie eiendomsretten til Martes tilliggende, nedslitte seteranlegg Ransetra. Atkomst ga hun på sin private gårds- og skogsvei, fra den nærliggende fylkesveien, videre bak låven på gården og videre frem til hyttefeltet og seteranlegget. Marte var lei synet av lastebiler og maskiner til og fra setra, og tok derfor inn følgende i den tinglyste veiservituttavtalen: «Enhver ferdselsrett over min eiendom gjelder bare til privat bruk, ikke næringsutøvelse».

På Martes parsell, i nærheten av hyttefeltet, var det et fiskevann: Ørrettjern. I 2009 var ørret det eneste fiskeslaget der. Samtlige hytteeiendommer fikk fiskerett i Ørrettjern. Marte, som var opptatt av bærekraftig forvaltning av ørretstammen, tok inn begrensninger i den tinglyste fiskerettsservituten, bl.a. denne: «For fisk over maksimalmålet på 30 cm er fiskeretten til hver enkelt eiendom begrenset til én fisk per år».

Marte ønsket ikke flere hytter i området, men gjorde et unntak for Peder Ås, sønnen til hennes beste venninne. Som barn og ungdom hadde Peder tilbrakt utallige ferier hos Marte og blitt svært glad i området. En ellefte tomt ble utskilt, og Peder fikk skjøte, som ble tinglyst våren 2011. At det til hytteeiendommen skulle ligge vei- og fiskerett som for de øvrige hyttene ble bare sagt muntlig – de var jo venner og godt forlikte. Sommeren 2011 satte Peder opp hytte, og begynte umiddelbart å bruke tilkomstveien og fiskevannet på lik linje med de øvrige hytteeierne. Siden hadde han brukt hytta – og fiskemuligheten i Ørrettjern – jevnlig frem til nå (2025).

Like over nyttår 2012 brakk Marte lårhalsen, og klarte ikke lenger å bo på gården. Samme vår solgte hun Rappestad med parsellen på Tjuvåsen til familievennen Lars Holm, som bodde i California. Alt gikk fort, Lars ordnet alt fra USA, og Marte kom ikke på å nevne Peders vei- og fiskerett. Lars tinglyste sitt skjøte straks, men var svært lite i Norge deretter – han var for opptatt med å skjøtte sine startuper til å komme hjem.

I år, 2025, oppsto det flere tvister i forbindelse med hyttefeltet:

Tjuvåsen var endret som følge av større hytteutbygginger på andre parseller i området. Det var etterspørsel etter nye fasiliteter, som butikker, restauranter, etc. De ti sameierne av Ransetra tok initiativet til en slik utbygging av seterområdet, noe kommunen var svært positive til. I planen inngikk veirett i samme trasé som før. Sameierne hevdet at tiden som var gått, og den utviklingen som var skjedd på

Tjuvåsen, tilsa at begrensningen i veiservitutsavtalen måtte bortfortolkes, og at den deklarasjoniske bakgrunnsretten ga dem rett til å benytte veien i næring.

De siste årene hadde det kommet gjedde i Ørrettjern, en fiskeart som gjorde stor skade på ørretbestanden. Den allmenne oppfatningen – inkludert fra sakkyndig hold – var at gjeddebestanden måtte begrenses. Peder hadde fått med seg de andre ti hytteeierne på å fiske ut mest mulig gjedde, og da særlig de største individene, som var langt større enn 30 cm. Peder hevdet at de hadde ubegrenset rett til slikt fiske: Begrensningene i fisket måtte for det første fortolkes som kun å gjelde for ørret, og for det andre tilsa den ekstraordinære situasjonen under enhver omstendighet en slik fortolkning.

Lars hadde nettopp flyttet til Rappestad fra California. Han likte ikke det han kom hjem til, og motsatte seg kravene fra Peder og de ti øvrige hytteeierne. Lars var imot urbanisering av Tjuvåsen, som han sa. Og det foreslåtte gjeddefisket i Ørrettjern bød ham imot: Han var blitt motstander av menneskelig høsting av fisk og dyr, og ganske særlig om høstingen ikke kom til nytte. Derfor var han spesielt imot å fiske store gjedder, som sannsynligvis ikke ville bli spist, men destruert. På grunn av kvikksølvinnholdet advarer Mattilsynet mot å spise gjedde over ca. 25 cm.

Lars hevdet at de avtalte begrensningene i veibruk og fiske var klare og ikke kunne bortfortolkes, og at den deklarasjoniske bakgrunnsretten ikke åpnet for endringer i servituttbruken slik hytteeierne og Peder hevdet. Kjøring til Ransetra for næringsutøvelse forelå det dermed ingen hjemmel for, og det samme gjaldt for kravet om å se bort fra maksimalmålet på 30 cm for gjedde. Skulle slike bruksendringer skje, måtte det omskiping til, og Lars ville da ha krav på vederlag.

Særlig dårlig likte Lars at Peder hadde satt seg i spissen for gjeddefisket. Han hevdet nå at fiskerett for Peder ble ekstingvert da Lars tinglyste sitt kjøp av Rappestad med parsellen på Tjuvåsen fra Marte. Peder motsatte seg ekstinksjonskravet og sa han ikke visste noe om hva som var sagt og gjort i forbindelse med kjøpet. Uansett om Peder skulle ha tapt fiskeretten ved Lars' tinglysing i 2012, ga hans bruk av Ørrettjern ham rett til fiske der i dag, hevdet Peder, noe Lars bestred.

Drøft og avgjør rettsspørsmålene i tvisten om (1) omfanget av veiretten, (2) omfanget av fiskeretten og (3) om Peder har fiskerett. Omskiping som særskilt krav skal ikke behandles.

DEL II - Teori (2 timer)

Redegjør for likheter og forskjeller mellom ektefellers og samboers rett til arv etter lov og testament. Det skal ikke redegjøres for reglene om uskifte.

1 Svar til del I

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

I

Den første tvisten står mellom Lars Holm og Peder Ås m/de øvrige sameierene (heretter Ås m.fl.)

Ås m/ de øvrige sameierene krever at veiretten til seterområdet omfatter bruk til næring. Videre krever Ås m/ de øvrige sameierene at fiskeretten omfatter fisk over 30 cm. Holm bestrider samtlige krav.

Det rettslige grunnlaget for tvisten er servituttløva § 2 samt utfyllende bakgrunnsrett.

Tvisten reiser to rettsspørsmål, som vil bli behandlet i det følgende.

1. Det første spørsmålet er om veiretten til seterområdet kan omfatte bruk til næring.

Det rettslige utgangspunktet for å fastsette servitutters innhold er å tolke stiftelsesgrunnlaget, herunder avtalen, i spørsmålet hva veiretten omfatter, jf. HR-2020-2186-A avsn. 37.

En slik tolkning beror på alminnelige avtalerettslige prinsipper. Det må altså foretas en objektiv tolkning av avtalen, hvor ordlyden er det mest sentrale.

I avtalen om veirett fra 2009 heter det at "Enhver ferdselsrett over min eiendom gjelder bare til privat bruk, ikke næringsutøvelse".

Etter en naturlig tolkning av avtalens ordlyd, er det klart at veiretten ikke er ment til å omfatte bruk til næring. Avtalen i seg selv er taus om hvorvidt det kan åpnes opp for næringsbruk med tiden. Det må derfor fastsettes et alternativ rettslig grunnlag for å fastsette servitutts innhold og utøvelse, "Så lenge stiftelsesgrunnlaget ikke regulerer retten til å avgi veirett, vil spørsmålet bero på den deklarasjoniske bakgrunnsretten", se Rt-2015-120 avsn. 20.

Det følger av servl. § 1 at loven gjelder "særrettar over framand fast eigedom til einskilde slag bruk eller anna utnyttingsrådvelde eller til å forby einskilde slag verksemd, bruk eller tilstand". Med andre ord, omfatter servituttløven regulering av både bruksrett og bruksforhindring, og kan dermed bidra til tolkning av servitutts nærmere innhold og utøvelse.

Tolkningen må således bero på den deklarasjoniske bakgrunnsretten, herunder servituttløva.

Det følger videre av servl. § 2 (1) at "Korkje rettshavaren eller eigaren må bruka rådveldet sitt over eigedomen såleis at det urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe for den andre." Ordlyden i første ledd oppstiller en slags ytre grense for hva en rettighetshaver eller eier skal måtte tåle av hverandre, også kalt tålegrensen, se bla. HR-2020-2186-A.

Av bestemmelsens ordlyd følger to kumulative vilkår med alternativer: enten må det være urimelig eller uturvande, og til skade eller til ulempe for den andre. At noe er urimelig, vil av en naturlig forståelse bety at det ikke er holdbart. Uturvande, som på bokmål kan sies å være unødvendig, vil av ordlyden omfatte de mer "sjenerende" eller tankeløse situasjoner. Det kan tenkes i de tilfeller hvor rettighetshaver eller eier har handlingsalternativer, og kan utøve retten sin på en mer hensynsfull måte.

"Skade" vil av en naturlig forståelse omfatte bla. fysiske skader. En ulempe derimot kan naturlig tenkes og omfatte flere tilfeller, herunder støy, lukt, mv.

Dommen HR-2020-2186-A beskrev urimelighetsvilkåret slik: "Hva som er urimelig, beror altså på en konkret vurdering og en interesseavveining mellom eier og rettighetshaver. En annen side av den dynamiske tilnærmingen er at ny kunnskap og nye prioriteringer i samfunnet kan føre til at bruk som tidligere var akseptabel, ikke lenger kan utøves fullt ut på samme måte eller i samme omfang.", se avsn. 46.

Videre i servl. § 2 (2) følger det at "I avgjerda om noko er urimeleg skal det leggjast vekt på kva som er føremålet med retten, kva som er i samsvar med tida og tilhøva, og kva som høver til å fremje naturmangfaldet på staden."

Det skal dermed ses hen til hva som er formålet med retten, hva som er i samsvar med "tida og tilhøva" og hva som er med på å fremme naturmangfoldet på stedet når en skal avgjøre om tålegrensen er overskredet.

I tvisten er det spesielt "tida og tilhøva" som er påberopt omtvistet, og dermed er det primært dette jeg vil legge vekt på i vurderingen av om tålegrensen er overskredet, jf. formuleringen "tiden som var gått og utviklingen som var skjedd (...)".

Det sentrale blir dermed om en slik utøvelse av veiretten, altså til næring, overskrider tålegrensen i servl. § 2.

Det må foretas en nærmere tolkning av tålegrensen i spørsmål om den må anses overskredet. Med "tida og tilhøva" menes tiden og forholdene, se Ot.prp.nr.8 (1967-1968) s. 62.

I forarbeidet uttales det at "Det viktigaste å peike på i denne samanhengen er omsynet til best mogeleg utnytting. Så langt det ikkje urimeleg eller uturvande er til ugagn eller uhugnad for den andre, bør både rettshavaren og grunneigaren ha høve til å "følga med tida", se Ot.prp.nr.8 (1967-1968) s. 62. Et av de sentrale hensyn er dermed "best mulig utnyttelse". Det kan forstås som en interesseavveining av de ulemper det medfører for den ene part vs. de godene det følger med for den andre part.

Dommen Rt-1937-355 gjaldt spørsmål om det var erhvervet rett for eieren av et småbruk til kjørevei over naboeiendommen med bla. lastebil og annen godstransport.

I ovennevnte dom uttalte Høyesterett at "Under disse omstendigheter finner Høyesterett at bruken av veien til den under saken omhandlede kjøring med lastebiler for eieren av Lurud utfyller et reelt og påtrengende behov som må ansees hjemlet i utviklingens medfør".

Av dommen kan man utlede at når det er tale om veirett, er det hensiktsmessig og bla. se hen til om veiretten utfyller et "reelt og påtrengende behov som må anses hjemlet i utviklingens medhør". Det vil si at det må foretas en dynamisk tilnærming, hvor det ses hen til at bruken av en vei kan endres med tiden.

I dommen Rt-1968-695 ble det lagt blant annet lagt vekt på om det var tale om en "uvesentlig øking av byrden", "Her kommer forskjellige momenter inn, det viktigste tør være om nye bruksmåter betyr en ikke uvesentlig øking av byrden for de tjenende eiendommer eller ikke", se side 697.

Fra de ovennevnte dommer er det flere momenter som bør trekkes inn i tolkningen. For det første hensynet til best mulig utnyttelse, videre om det er et reelt behov som følger utviklingen, og om økningen utgjør en for stor byrde. Slik det er fremhevet i samtlige dommer, må det foretas en konkret interesseavveining hvor ulempene på den ene siden holdes opp mot behovene på den andre siden, se bla. HR-2020-2186-A avsn. 56.

Formålet med å utvide retten på rettighetshaverens side er å bruke veien til næring som følge av "etterspørsel etter nye fasiliteter, som butikker, restauranter, etc.", noe "kommunen var svært positive til".

På den annen side kan formålet med begrensningen på grunneiers side være og forhindre stor belastning av veien, og dermed forhindre trafikk over egen eiendom.

Slik jeg forstår faktum, er det tale om å bruke seterområdet som ligger ved Tjuvåsen til nye fasiliteter som butikker og restauranter, hvor det heter at "I planen inngikk veirett i samme trasé som før". Faktum fremhever at det var kommet til flere større hytteutbygninger på andre parseller. Dette innebærer en økning fra de 11 hytteeierne over Holms eiendom til at alle som måtte ønske å benytte seg av fasilitetene benytter veien.

Dette må på den ene side sies å utgjøre en relativt stor økning i belastningen av veien. Dette vil sannsynligvis medføre ekstra støy og støv. Dette er dog ikke anført av Holm, som viste til at han "var i mot urbanisering".

På den annen side må det sies å være i samsvar med tiden at det kommer til nye hytter, og dermed et økt behov for fasiliteter.

I dommen HR-2020-2186-A ble det blant annet uttalt at "Støy fra bilene er neppe i seg selv utslagsgivende, og heller ikke støvproblemet. Men konsekvensene av å bli vekket om natten på grunn av støy og lys fra bilene samt å bli vesentlig forstyrret i helgene, taler for at belastningene for Stryken gård ved kjøring om natten og i hvert fall noen tidsperioder i løpet av helgene overskrider tålegrensen i servituttløven § 2."

Dommen oppstiller dermed at støy fra biler og støv i seg selv ikke er utslagsgivende i vurderingen. Her ble det lagt særlig vekt på den psykiske belastningen ved kjøring på nattestid. Med andre ord vil de ulempene fasilitetene medfører, isolert sett, ikke nødvendigvis overstige tålegrensen.

En konkret interesseavveining vil tale for at ulempene for Holm kan dermed ikke sies å overstige behovet for utbygging av fasiliteter.

Hva der gjelder Holms anførsel om at omskipning må til for at en slik bruksendring skal skje.

Det krever som regel ikke omskipning for endring av bruken i rettigheter, ettersom de er dynamiske, og må følge med tida, slik det følger av ordlyden i servl. § 2.

Dette kan også utledes av et obiter dictum Høyesterett uttalte i dommen HR-2020-2186-A, hvor det heter at "Etter mitt syn taler gode grunner for at det også for positive servitutter må være en viss adgang til å få dom for retting, i den forstand at utøvelsen av servituttens begrensning så langt det er nødvendig for at bruken ikke skal overskride tålegrensen", se avsn. 71.

Konklusjonen er veiretten omfatter bruk til næring.

2. Det andre rettsspørsmålet er om fiskeretten ubegrenset omfatter fiske av større fisk enn 30 cm.

Jeg nøyer meg med å vise til drøftelsen under spørsmål 1 ovenfor, hvor det sentrale er å tolke stiftelsesgrunnlaget i spørsmål om servituttens omfang og innhold.

Stiftelsesgrunnlaget for fiskeretten er avtalen, som lyder "For fisk over maksimalmålet på 30 cm er fiskeretten til hver enkelt eiendom begrenset til én fisk per år".

Ordlyden gir ingen videre veiledning i om ordlyden kan fravikes ved "ekstraordinære situasjoner" eller hvilke fiskearter den omfatter. Det sentrale er dermed å se hen til den deklarasjoniske bakgrunnsretten, herunder servitutlova.

Den samme vurderingen som ovenfor må gjøres når det skal ses hen til om fiskeretten kan omfatte en ubegrenset rett til et slikt fiske som Ås anfører. Det hele beror på en tolkning av tålegrensen i servl. § 2.

Det må dermed også her ses hen til hva som er formålet med retten, hva som er i samsvar med "tida og tilhøva" og hva som er med på å fremme naturmangfoldet på stedet, når en skal avgjøre om tålegrensen er overskredet. Det må foretas en total vurdering, med en interesseavveining med begge parter for øye.

Det opprinnelige formålet med begrensningen i avtalen, sprang ut av et bærekraftshensyn, jf. formuleringen "(...) var opptatt av bærekraftig forvaltning av ørettstammen"

Formålet for bruksretthaverene er å fiske ut mest mulig gjedde, for å begrense gjeddebestanden, som truer naturmangfoldet i Ørettjern.

Etter servl. § 2 skal det i avgjørelsen om noe er urimelig vektlegges hva som "høver til å fremme naturmangfoldet på staden". En naturlig forståelse tilsier at hva som fremmer naturmangfoldet skal tillegges vekt, spesielt i de servittuter som særskilt berører naturen, slik som denne.

Det er på det rene at naturmangfoldet er truet av den stadig voksende gjeddebestanden, hvor sakkyndige har uttalt at bestanden må begrenses.

Ulempene på Holms side er at han var "blitt motstander av menneskelig høsting av fisk og dyr, og ganske særlig om høstingen ikke kom til nytte".

Fordelene for Ås m. fl. er at ørettbestanden bevares, idet gjeddefisket er ment for å regulere fiskebestanden.

Det er fremholdt i rettspraksis og juridisk teori at man i noen grad kan se hen til "subjektive" forhold, herunder at Holm er motstander av fiske. Likevel vil ikke slike forhold kunne få noen utstrakt betydning for interesseavveiningen.

Både formålsbetraktninger og hva som er med på å fremme naturmangfoldet, taler for at det må gis en utvidet rett til fiske.

Konklusjonen er at fiskeretten ubegrenset omfatter større fisk enn 30 cm.

II

Den andre tvisten står mellom Lars Holm og Peder Ås.

Holm krever at Ås' fiskerett anses ekstingvert. Ås bestrider kravet.

Subsidiært krever Ås at fiskeretten består som følge av hans bruk. Holm bestrider kravet.

Det rettslige grunnlaget for å løse tvisten er tinglysningslova samt. hevdslova.

Twisten reiser to problemstillinger: for det første om Ås' fiskerett er ekstingvert, subsidiært at han har hevdet bruksrett.

1. Det første spørsmålet er om Ås' fiskerett er ekstingvert.

Det følger av tingl. § 20 (1) at "Når et dokument er registrert, går det rettsserverv som dokumentet gir uttrykk for, i kollisjonstilfelle foran rettsserverv som ikke er registrert samtidig eller tidligere."

Bestemmelsen gir uttrykk for prinsippet om "best i tid, best i rett" hvor den som tinglyser først "vinner" frem.

Det følger av forarbeidet at "I samme utstrekning som tinglysning er et vilkår for rettsvern overfor senere rettsstiftelser, er den også et vilkår for at en rett skal kunne fortrenge en eldre utinglyst rett", se Ot.prp.nr.9 (1935) s. 35. Med andre ord vil eldre "utinglyste retter" vike dersom en ny tinglysning kommer til.

Likevel må tingl. § 20 ses i sammenheng med tingl. § 21 (1) hvor det følger at "Et eldre rettsserverv går uten hensyn til § 20 foran et yngre, dersom dette er stiftet ved rettshandel og erververen da hans rett ble registrert, kjente eller burde kjenne den eldre rett".

Av ordlyden i tingl. § 21 kan en utlede et unntak fra tingl. § 20, hvor et eldre rettsserverv likevel går foran et nytt, dersom erververen kjente eller burde kjenne til den eldre rett. Med andre ord oppstilles det et aksomt "god-tro" krav, som krever mer enn bare at man ikke kjente til det, men at man og burde undersøkt det.

Slik faktum stiller seg, er det ingen holdepunkter som trekker i retning av at Holm var i ond tro da han tinglyste skjøte mm. i 2012. Kravet til god tro må dermed anses oppfylt etter tingl. § 21.

Delkonklusjonen er at Ås' fiskerett er ekstingvert.

2. Videre er spørsmålet om Ås har hevdet fiskretten.

Utgangspunktet er at man etter hevdsf. § 1 kan det vinne hevd på eiendomsrett eller bruksrett til ting. Det er ikke krav til tinglysning av rettsserverv ved hevd, se tingl. § 21 (2).

Bruksrett kan hevdes av den som bruker eller har tingen som om han var bruksrettshaver, se hevdsf. § 7 (1). Av annet ledd heter det at hevdsf. §§2-6 gjelder tilsvarende.

Med andre ord gjelder de vilkår for hevd som følger av bestemmelsene i §§2-6 også for brukshevd. For saken her er de mest sentrale bestemmelsene §§ 2, 5 og 8.

Etter hevdsf. § 2 heter det at "Den som har ein ting som sin eigen 20 år i samanheng, hevdar eigedomsrett".

Når det er tale om bruksrett som i tilfelle her, er det ikke krav til eksklusiv bruk. Det er derimot krav til "fast og stø bruk", jf. Stavang/Stenseth.

Momenter som kan trekkes ut av lovteksten er således om hevdspretendenten har opptrådt som eier, oppfylt hevdstid, hatt sammenhengende bruk og om bruken har vært synbar for rette eier.

Ås kjøpte hytta i 2011, og har brukt hytta samt fiskemulighetene "jevnlig frem til nå- 2025". Det har med andre ord gått 14 år.

Det er dermed på det rene at hevdstiden ikke er oppfylt, da det ikke oppfyller kravet til 20 år. Jeg vil derfor ikke nærmere drøfte de øvrige vilkårene for hevd.

Konklusjonen er at Ås ikke har hevdet fiskeretten.

2 Svar til del II

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

Oppgaven ber om en redegjørelse av ektefellers og samboers arverett, ved å se på likheter og forskjeller ved arv etter lov og testament.

Jeg velger å løse oppgaven slik at jeg foretar en fortløpende sammeligning at samboere og ektefellers arverett, med likheter og forskjeller. Jeg vil knytte noen bemerkninger til min vurdering av reglene.

Innledende bemerkninger

I de senere år, spesielt fra 1960-tallet, har samboerskap stått sterkere og sterkere i samfunnet. Denne utviklingen har brakt med seg mange nye rettslige scenarioer for lovgiver, spesielt på familierettens område. Frem til 2009 var samboere uten arverettslig beskyttelse etter norsk rett. "Mine-dine-våre"-familier er en familiekonstellasjon som betraktelig oftere ses i norske familier i dag, hvor det ofte er en salig blanding av stebarn, særkullsbarn mm. Behovet er dermed unektelig der for å hensiktsmessig regulere samboers arverett. Samboere fikk derfor et rettslig "løft" ikraft av den nye arveloven.

Samboere er, i lovens forstand, par som lever i "ekteskapsliknende forhold". Det stilles ikke krav til felles økonomi eller folkeregistrert adresse, se NOU 2014:1 s. 45.

Rett til arv etter loven, (legalarv)

Kapittel 3 og 4 i arveloven regulerer henholdsvis ektefellers og samboers arverett. Ved en første titt på kapitlene, kan en ane at samboeren har et noe blekere rettsvern enn ektefellen.

Etter loven, har ektefellen krav på arv tilsvarende en firedel av boet med livsarvinger, og halvparten uten livsarvinger, se al. §§ 8 og 9. Er det ingen arvtakere i annet arvegangsklasse (foreldre), arver ektefellen alt, og dermed går ikke arven videre til tredje arvegangsklasse, se al. § 6 (besteforeldre og deres barnebarn), se al. § 9 (2).

Som samboer har du, etter loven, rett på 4G (tilsvarende ca. 520 640) dersom du oppfyller barnekriteriet, hvor du enten har, har hatt eller venter barn med arvelater. Arven går foran eventuelle livsarvinger, som vil si at dersom befinner seg i en såkalt "mine-dine-våre" situasjon, vil samboers arverett ha prioritet foran f.eks. arvelaters særkullsbarn m/livsarvinger.

Den mest markante forskjellen mellom ektefellers og samboers legalarv er at samboere er bundet av det såkalte "barnekriteriet", hvor samboer må ha, ha hatt eller vente barn med arvelater for å arve etter loven. Kriteriet avskjærer dermed arv til samboere som av ulike grunner velger å ikke få barn. Det må dermed opprettes testament om man ønsker å tilgodese samboeren. Poenget er at man ikke "automatisk" arver samboeren om man er barnløs, slik en ektefelle arver. Dette kommer jeg tilbake til.

Likheter er det derimot få av. Ektefeller står fremdeles i en særskilt posisjon arvemessig. Det som er likt, er beløpet ektefellen og samboeren får dersom det er livsarvinger, forutsatt at ektefellens arv er begrenset i testament.

Arv etter testament

Utgangspunktet i norsk rett er fri testasjonsrett, innenfor lovens rammer, se al. § 40.

Statistikken tilsier likevel at det reelt sett er relativt få som oppretter testament, sett i en internasjonal sammenheng, se NOU 2014:1 s. 50.

Det kan dermed diskuteres hvorvidt den testamentordningen som følger av gjeldende rett fungerer godt nok i praksis, med de formkrav mm. som det stilles krav til. Spesielt viktig er diskusjonen når det de lege lata er den eneste måten barnløse samboere kan arve hverandre.

Slik det følger av al. § 13, kan en samboer arve arvelater i testament uten hensyn til livsarvingenes pliktdelsarv (al. § 50). Det er dog et kriterie om å ha vært samboer i 5 år før dødsfallet.

Til 5-årskriteriet har Arvelovutvalget uttalt at "rettstekniske hensyn og forutberegnelighetshensyn tilsier at det settes en grense". Utvalget fremhever videre at enkelte hensyn taler for en kortere grense, på 2 år, som er grensen hvor samboerforholdet "erfaringsmessig går inn i en mer stabil fase". To år er også en utbredt grense internasjonalt for når samboerrettigheter inntreffer.

Videre på siden uttales det at utvalget har "under en viss tvil" likevel kommet til at "grensen bør settes til fem år". Det kan stilles spørsmålstegn ved hvorfor utvalget "under en viss tvil" valgte en tidsgrense på 5 år, når det redegjøres nøye for mange hensyn som trekker i retning at grensen bør settes til 2 år, se side NOU 2014:1 s. 52-53.

Når det gjelder selve formkravene til begrensning i rettigheter ved testament, stiller ektefellen og samboeren likt, se al. §§ 10 og 13.

Den store forskjellen er at ektefellen har krav på minste arv, se al. § 10 (2). Med minste arv menes arv som ikke kan fratas ved testament. Dersom det er livsarvinger, er minste arven 4G. Uten livsarvinger er minste arven 6G. Ektefellen står med andre ord aldri "arveløs", med mindre vedkommende gir avkall på arv. Samboeren derimot kan bli arveløs, dersom hen samtykker til det.

Utover reglene som følger uttrykkelig av kapitlene om arv for ektefeller og samboer, står testator naturligvis fritt til å testamentere sin friarv til samboer eller ektefelle. Dette er og en måte for samboere å omgå "5-årsregelen" dersom de ikke har bodd sammen de siste 5 år før døden. Det er heller ingen ulikhet i loven hva der gjelder felles/gjensidig testament, jf. al. § 60.

Avsluttende bemerkninger

Et gjennomgående hensyn i departementets vurdering av samboers arverett er at samboerskap skal "utgjøre et reelt alternativ til ekteskapet", hvor det ikke er hensiktsmessig å tvinge på et "mer forpliktende økonomisk fellesskap enn det de selv ønsker". Dette innebærer at flere av Arvelovutvalgets vurderinger og forslag er blitt "skrotet", herunder forslaget hvor den obligatoriske arveretten ikke kan bli fratatt samboeren, se Prop. 107L (2017-2018).

Dette er noe som etter mitt syn kan problematiseres. På den ene siden, er det reelt at noen velger samboerskap fremfor ekteskap, idet det ofte dreier seg om å sikre sine livsarvinger arven. Som flere bemerker ved høring, er samboere en lite homogen gruppe, som omfatter alt fra 18-åringer som flytter sammen for første gang, til eldre par som finner hverandre før livets slutt.

På den annen side leder statistisk sett halvparten av ekteskap til skilsmisse. Slik vil det med tiden bli et mindre og mindre bevisst valg å leve i samboerskap, sett hen til at samboerskap ligger godt på vei til å bli den vanlige samlivsformen. Samboere finnes i dag i alle aldersgrupper, sosioøkonomiske grupper, landsdeler og blant majoritetsbefolkningen så vel som minoritetsbefolkningen, jf. NOU 2025:6 1.1. Det er dermed utallige hensyn for lovgiver å ta ved utformingen av denne type lovgivning, som regulerer noe så nært som selve familielivet og døden.

